

Для створення на мові перекладу тексту, комунікативно рівноцінного іншомовному оригіналові, потрібно знання соціально-культурних і політичних особливостей країни походження тексту. Без повного розуміння перекладачем сенсу документа можливо допустити невідповідність в перекладі юридичних документів. Необхідно пам'ятати, що текст юридичного перекладу буде використовуватися в рамках іншої правової системи, а, отже, використовувати характерні для неї юридичні формулювання. Мова перекладу юридичного документа повинна в цілому відповідати трьом умовам: бути точною, зрозумілою і достовірною.

Бібліографічні посилання:

1. Атабекова А. А. Иноязычные специальные концепты в межкультурной профессионально ориентированной коммуникации. М.: РУДН, 2008. 191 с.
2. Щепотина Е. В., Рыжкова Е. А. Национально-культурные аспекты перевода юридического текста [Текст] // Филология и лингвистика в современном обществе: материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Москва, июнь 2016 г.). – М.: Буки-Веди, 2016. – С. 132–135. – URL <https://moluch.ru/conf/phil/archive/178/10662/> (дата обращения: 15.10.2018).
3. Карабан В. І. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця : Нова книга, 2003. 126 с.

Бутиліна О. В.

інженер з охорони праці відділу
матеріального забезпечення
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРО ПОЛІТКОРЕКТНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА ДО ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Протягом останніх десятиліть правозахисники, активісти, люди з інвалідністю дуже часто звертали увагу на некоректність вживання слова «інвалід» як принизливого для честі і гідності людини. Про це свідчать численні публікації на порталі invak.info, а також в багатьох інших джерелах. Зокрема, зауважують, що у 2009 році, коли Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію про права інвалідів [1], сталася помилка при перекладі. Генеральна Асамблея ООН прийняла назву документу англійською мовою «Convention on the Rights of Persons with Disabilities», однак при перекладі на українську була офіційно використана назва «Конвенція про права інвалідів», і важливе слово «людина» було вилучено з контексту [2].

Завдяки цьому в Україні відбувається поступове вилучення з ужитку слова «інвалід». Так, у 2016 році Верховна Рада України офіційно замінила це слово поняттям «особа з інвалідністю» у Конвенції про права осіб з інвалідністю [1]. А 20 січня 2018 року набув чинності Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII (далі – Закон № 2249) [3], згідно з яким у 37

законодавчих актах України відбулася така заміна термінів (у відповідних відмінках і числах):

<i>слова</i>	<i>замінено словами</i>
інвалід	особа з інвалідністю
дитина-інвалід	дитина з інвалідністю
інвалід з дитинства	особа з інвалідністю з дитинства
дитина – інвалід з дитинства	дитина з інвалідністю з дитинства
інвалід (Великої Вітчизняної) війни	особа з інвалідністю внаслідок (Великої Вітчизняної) війни
дитина(, яка) народилася інвалідом	дитина(, яка) народилася з інвалідністю

Підписавши Закон № 2249, Президент наголосив: «Запроваджуючи у вжиток термін "особа з інвалідністю", ми перш за все, робимо акцент на людині, а не на її інвалідності» [4]. Тут же зазначено, що Закон № 2249 приводить норми чинного законодавства України у відповідність до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Визначаючи інвалідність як «поняття, яке еволюціонує», Конвенція [1], проте, не дає чіткого визначення цього поняття, натомість у Конвенції є визначення поняття **осіб з інвалідністю**. З нього випливає, що під **інвалідністю** слід розуміти наявність у людини стійких фізичних, психічних, інтелектуальних або сенсорних порушень, які при взаємодії з різними бар'єрами можуть зав'язати повній та ефективній участі такої людини в житті суспільства нарівні з іншими.

Як і у Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю [1], в Законі України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [5] відсутнє визначення поняття «інвалідність», при тому, що частиною другою ст. 2 заборонено дискримінацію за ознакою інвалідності. Натомість, у частині першій ст. 2 дано визначення поняття **особи з інвалідністю**: це «*особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист*».

Отже, на теперішній час слово «інвалідність» офіційно вважається толерантним, допустимим для вживання, незважаючи навіть на те, що його було утворено як похідне від того ж таки неpolitкоректного слова «інвалід» (а не навпаки) [6 – 8]. Протилежних думок знайти не вдалося. Так, з етимологічних словників Г.А. Крилова, А.В. Семьонова, Л.В. Успенського, М. Фасмера, Н.М. Шанського [6; 7], тлумачних словників [8] дізнаємося, що слово «інвалід» запозичено у XVIII ст. з французького «*invalide*» – буквально «непрацездатний, каліка» і у той час застосовувалося в Росії як найменування «старого воїна, що відслужив і є нездатним до стройової військової служби через каліцтво, рани, старість». Французьке слово «*invalide*», в свою чергу, походить від латинського «*invalidus*» – «безсилий, слабкий, хворий».

Латинське «invalidus» утворено додаванням заперечного префіксу in- до слова «validus», що в перекладі означає «сильний, міцний, здоровий» (від «valeo» – «бути здоровим, сильним, міцним»). Однокорінні слова зустрічаємо у німецькій (invalide) та іспанській (invalido) мовах [6]. У перекладі з англійської на українську слово «invalid» має декілька значень: 1) іменник «інвалід» (у цьому випадку частіше вживається синонім «disabled», що дослівно перекладається як «нездатний, неспроможний»); 2) дієслово «робити інвалідом», «стати інвалідом»; 3) прикметник «недійсний», «необґрунтований», «непрацездатний», «неспроможний» і навіть «хворий» та «захирілий» [9].

Звідси цілком зрозуміло, яким образливим для людини може бути найменування «інвалід». Попри численні перепони до повноцінного життя, люди з інвалідністю можуть мати визначні досягнення, а можуть стати і справді ні на що нездатними і не спроможними. Парадокс у тому, що так само у широкому діапазоні різняться між собою і особи, які не мають інвалідності. Все залежить насамперед від вольових якостей людини і, звісно, від найближчого оточення.

Англійське «disability» – «інвалідність» може також перекладатися як «неспроможність», «неспромога», «неплатоспроможність», «перешкода» [9]. В такому разі не розумію, чому терміни «людина з інвалідністю» чи «особа з інвалідністю» вважаються прийнятною альтернативою терміну «інвалід» [10 – 12 тощо]? Чи можна в Україні вилучити з ужитку також і слово «інвалідність»?

Поняття інвалідності може бути розглянуто у двох аспектах:

1) так званий соціальний підхід до інвалідності, який полягає в тому, що інвалідність не є проблемою певної людини, а є проблемою суспільства: відсутність можливості рівного для всіх доступу до інформації, освіти в школах і вузах, працевлаштування, житла тощо [13, 14];

2) інвалідність як стійкий розлад функцій організму конкретної людини, що перешкоджає повній та ефективній участі такої людини в житті суспільства нарівні з іншими, якщо не надати цій людині спеціальної допомоги.

Обидві ці думки, зрештою, сходяться на тому, що проблема інвалідності потребує вирішення на державному рівні. Тому й виникла потреба у якомусь універсальному терміні, який відмежує міру втрати здоров'я людини, нині іменовану «інвалідністю», від інших ушкоджень здоров'я, які не потребують спеціальної допомоги держави. *«Інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я»* [5, ч. 1 ст. 3]. Тобто, якщо ми бажаємо вилучити з ужитку слово «інвалідність», його обов'язково необхідно замінити якимсь більш коректним аналогом.

Завдяки спробам підібрати більш толерантні терміни з'явилися словосполучення «люди з обмеженими (фізичними) можливостями», «люди з

особливими потребами». Цікаво, що люди, які не мають інвалідності, вважають таку термінологію цілком прийнятною [10], натомість особи, яким встановлено інвалідність, нерідко так не вважають [11 – 13]. Ті чи інші фізичні обмеження мають усі без винятку люди (наприклад, «людина не може однією рукою підняти 500 кілограмів» [12]), тому «людина з обмеженими (фізичними) можливостями» звучить некоректно. Проти терміну «люди з особливими потребами», «особливі люди» наведемо декілька аргументів осіб, яким встановлено інвалідність: «Особливі потреби є у всіх. Ви любите приймати гарячий душ, наприклад, я – холодний» [11]; «Усі люди по-своєму особливі, називати людей такими лише тому, що в них є інвалідність, не дуже коректно. Звісно, коли людина зробила щось справді визначне чи має, скажімо, високий рівень інтелекту – тоді це зрозуміло. Для когось кохана дівчина – це особлива людина...» [12]. Словосполучення «особливі діти» може бути неприйнятним з тих самих причин. Термін «діти з особливими освітніми потребами», можливо, є толерантним, проте не універсальним через розмаїття освітніх потреб різних груп дітей. «Це може бути дитина з Латинської Америки, яка говорить тільки іспанською мовою, але змушена піти в український перший клас, і їй потрібна підтримка вчителя, який додатково вчитиме з нею українську мову. Це може бути дитина з аутистичним спектром, якій потрібен вчитель-асистент. Чи вчитель жестової мови для нечуючої дитини» [11] тощо.

Автор запису [15] пояснює неприйнятність вживання термінів «інвалід» та «людина з обмеженими можливостями» за допомогою тих самих аргументів, які наведено у джерелах [2, 4, 11, 12], а натомість пропонує термін «людина з обмеженими можливостями здоров'я». Автор вважає, що в такому разі ми не говоримо, що людина приречена, а говоримо, що вона має певні обмеження за станом здоров'я.

Коректна мова з тематики інвалідності в Україні лише формується, і вирішальну роль у її формуванні, на мою думку, повинні відігравати якраз ті люди, яким встановлено інвалідність. Наприклад, з джерел [10, 11] дізнаємося таке: Товариство нечуючих людей вирішило, що їх треба називати «глухі» або «слабкочуючі»; є Товариство сліпих, але доречніше казати «незрячі» тощо.

На мій погляд, у джерелах [10 – 13] та інших вірно наголошено на неприйнятності слів «ненормальний», «розумово відсталий», «неповноцінний», «даун», «дебіл», «ідіот», «каліка», «контужений» тощо, а також словосполучень «страждаючий на ДЦП», «прикутий до візка/ліжка» та подібні їм. Люди живуть, а не страждають. Ніхто нікого не приковував ні до чого. В певних ситуаціях візок для людини є можливістю пересування. Тож автори [10 – 13] рекомендують вживати таку толерантну термінологію, як «людина на візку», «люди з ураженням опорно-рухового апарату», «з порушеннями зору чи слуху», «з ампутацією», «з аутизмом», «з контузією» тощо. В подібних виразах на першому місці, знов-таки, є людина, а не ушкодження її здоров'я. Проте і їх, на мою думку, слід вживати відповідно до такої рекомендації [12]: «взагалі використовувати згадки про інвалідність

чи певні порушення варто лише тоді, коли це вкрай потрібно, адже інвалідність не є єдиною, а головне – зовсім не основною характеристикою людини, тому не варто постійно на ній робити акцент»; і ще звідти ж: «постійно повторювати "люди з інвалідністю" не варто, достатньо кілька разів (...) згадати цей термін, а далі можна казати «такі люди» або, якщо йдеться про конкретну людину – використовувати ім'я та прізвище, фото і так далі». Вважаю це абсолютно необхідною умовою політкоректності суспільства до осіб з інвалідністю.

Враховуючи усе вищевикладене, вважаю виведення з ужитку слова «інвалід» позитивним кроком України до впровадження європейських стандартів у сфері прав людини. Здійснено приведення деяких норм чинного законодавства України у відповідність до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, проте ще діють нормативно-правові акти, які повинні бути також відповідним чином відкориговані. Залишаю відкритим питання: чи потрібен суспільству термін «інвалідність», який еволюціонує, чи його слід замінити більш коректним неологізмом? Вважаю термін «особа з інвалідністю» не набагато кращою альтернативою слову «інвалід», коли згадати вищерозглянуте походження слова «інвалідність» (дослівно «неспроможність», «нездатність» тощо). Єдиною причиною прийнятності вживання виразів «люди з інвалідністю» та аналогічних їм вважаю згоду на це самих осіб, стосовно яких ці вирази вживаються.

Звісно, у разі виведення з ужитку терміну «інвалідність» ламання стереотипів відбудеться далеко не відразу, та й підібрати йому аналог дуже нелегко. Це слово протягом багатьох років було загальноживаним і навіть офіційним завдяки тому, що воно є коротким та універсальним, зрештою, було незамінним у державному механізмі реалізації своїх прав особами, для яких об'єктивно існують певні бар'єри у навколишньому середовищі. Проте тривалий час так само загальноживаним і офіційним було також слово «інвалід», а зараз в Україні воно офіційно заборонено. Тож подолання стереотипів у суспільній свідомості є необхідною умовою запобігання та протидії дискримінації, участі України у сучасних світових інтеграційних процесах.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю – http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
2. https://humanrights.org.ua/material/termin_invalid_uzhe_i_v_ukrajinskomu_zakonodavstvi_viznali_nekorektnim_
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 19.12.2017 № 2249-VIII – <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2249-19/paran94#n94>
4. <https://www.pravda.com.ua/news/2018/01/16/7168530/>
5. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-XII – <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12>
6. <https://lexicography.online/etymology/и/инвалид>
7. <https://www.le-francais.ru/oh-la-la/adopte/>
8. <http://www.sovslov.ru/tolk/invalid.html>
9. <https://www.google.com/search?q=українсько-англійський+словник>

10. Рекомендації щодо правил поведінки відповідальних осіб з маломобільними групами населення – <https://zt.court.gov.ua/tu06/gromadyanam/e54ytrh7/123re>
11. <https://life.pravda.com.ua/society/2018/01/23/228588/>
12. <https://www.the-village.com.ua/village/city/asking-question/264595-yak-pravilno-nazivati-lyudey-z-invalidnistyu>
13. <https://ukrainian.stackexchange.com/questions/4071/Люди-з-особливими-потребами-vs-люди-з-інвалідністю>
14. <https://www.svoboda.org/a/450981.html>
15. <https://stukalov-sergey.livejournal.com/206125.html>

Головіна О. В.
кандидат історичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ОСВІТНІХ КОМПЕТЕНЦІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ

Однією з загальних тенденцій світового розвитку є перехід до інформаційного суспільства. У зв'язку з цим Рада Європи до числа найбільш значущих для людини (ключових) компетенцій віднесла компетенції, пов'язані з її життям в інформаційному суспільстві, і включила до їх переліку володіння новими технологіями пошуку й обробки інформації, розуміння доцільності їх застосування, здатності критичного ставлення до розповсюдженої по каналах засобів масової інформації повідомлень, уміння захищатися від негативних впливів мас-медіа.

У сучасній дидактиці гостро постає проблема розмежування понять «компетенція» і «компетентність». У нормативно-правових актах та наукових джерелах існують розбіжності щодо вживання та визначення цих понять. Фахівці наголошують, що терміни «компетенція» і «компетентність» не просто дуже близькі за значенням (деякі вважають їх синонімічними, а інші – взагалі уникають вживання одного з них, щоб уникнути незрозумілості), а й споріднені, не чітко викладені у вітчизняній літературі, тому й потребують подальшого більш ретельнішого вивчення; проблеми, які стосуються обох дефініцій, є актуальними та залишається невирішеними досить тривалий час [5]. У даній розвідці вважається за доцільне використовувати «компетентність» як загальне поняття: «компетентності» як широкі поняття, а «компетенція» як більш вузьке (знання, вміння, навички). Компетенція, в свою чергу, окремий елемент широкого поняття компетентності.

Сучасна вища освіта на цей час має готувати фахівців із урахуванням вимог роботодавців та потреб суспільства, що стрімко змінюються. Так, у звіті за результатами аналітичного дослідження «Знання та навички випускників юридичних факультетів та закладів вищої освіти через призму відповідності потребам ринку праці», що було ініційовано Міністерством